

SFÂRTECARE

OPERA LUI CIORAN

SCRIERI ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Pe culmile disperării

ediția întâi – 1934 / prima ediție postbelică, Humanitas – 1990

Cartea amăgirilor – 1936 / 1991

Schimbarea la față a României

1936 / ediție revăzută de autor – 1990

Lacrimi și sfinți – 1937 / 1991

Amurgul gândurilor – 1940 / 1991

Îndreptar pătimiș (1–70) [Paris, 1940], Humanitas – 1991

Îndreptar pătimiș II (70–140) [Paris, 1941–1944], Humanitas – 2011

Despre Franța [Paris, 1941], Humanitas – 2011

SCRIERI ÎN LIMBA FRANCEZĂ

Précis de décomposition *Tratat de descompunere*

Gallimard – 1949 Humanitas – 1992

Syllogismes de l'amertume – 1952 *Silogismele amărăciunii* – 1992

La Tentation d'exister – 1956 *Ispita de a exista* – 1992

Histoire et utopie – 1960 *Istorie și utopie* – 1992

La Chute dans le temps – 1964 *Căderea în timp* – 1994

Le Mauvais démiurge – 1969 *Demiurgul cel rău* – 1995

De l'inconvénient *Despre neajunsul*

d'être né – 1973 *de a te fi născut* – 1995

Écartèlement – 1979 *Sfârtecare* – 1995

Exercices d'admiration – 1986 *Exerciții de admirație* – 1993

Aveux et anathèmes – 1987 *Mărturisiri și anateme* – 1994

Mon Pays / Țara mea

Humanitas – 1996

Cahiers – 1997 *Caiete* (3 vol.) – 1999–2000

PUBLICISTICĂ, CORESPONDENȚĂ, CONVORBIRI

Singurătate și destin, Humanitas – 1992

Convorbiri, Humanitas – 1993

Scrisori către cei de-acasă, Humanitas – 1995

CIORAN

Sfârtecare

Traducere din franceză de
VLAD RUSSO

Ediția a III-a

 HUMANITAS
BUCUREȘTI

Redactor: Vlad Zografi
Coperta: Ioana Nedelcu
Tehnoredactor: Manuela Măxineanu
Corector: Cristina Jelescu
DTP: Corina Roncea, Dan Dulgheru

Tipărit la Real

E.M. Cioran
Écartèlement
©Éditions Gallimard, 1979
All rights reserved.

© HUMANITAS, 1995, 2016, pentru prezenta versiune românească

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
Cioran, Emil
Sfârtecare / Cioran; trad.: Vlad Russo. – București: Humanitas, 2016
ISBN 978-973-50-5189-1
I. Russo, Vlad (trad.)
821.135.1-4

EDITURA HUMANITAS
Piața Presei Libere 1, 013701 București, România
tel. 021 408 83 50, fax 021 408 83 51
www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro
Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro
Comenzi telefonice: 0372 743 382, 0723 684 194

Cele două adevăruri

*A sunat ora închiderii
în grădinile Occidentului.*

CYRIL CONNOLLY

Potrivit unei legende de inspirație gnostică, în cer s-a dat o luptă între îngeri, în care cei aflați de partea arhanghelului Mihail i-au învins pe cei ai Balaurului. Aceia dintre îngeri care, nehotărâți, s-au mulțumit să privească au fost alungați pe pământ pentru a face aici alegerea la care nu se putuseră hotărî acolo sus; alegere cu atât mai anevoie de făcut cu cât nu păstrau nici o aducere-aminte despre luptă și mai puțin încă despre atitudinea lor echivocă.

Începutul istoriei s-ar datora, așadar, unui moment de ezitare, iar omul ar fi rodul unei șovăieli originare, al neputinței de a fi luat o hotărâre înaintea izgonirii sale. Azvârlit pe pământ pentru a învăța să opteze, el va fi osândit să făptuiască, să fie robul aventurii și nu va fi în stare să-și împlinească osânda decât atunci când îl va fi sugrumat pe spectatorul care zace în el. Și fiindcă numai cerul îngăduie întru câtva să fii neutru, istoria, dimpotrivă, va apărea ca o pedeapsă a celor care, înainte de încarnare, nu găseau temeiuri să se alăture unei tabere mai degrabă decât alteia. Iată de ce sunt oamenii așa grăbiți să-mbrățișeze o cauză, să se adune laolaltă,

să-și strângă rândurile în jurul unui adevăr. În jurul cărui fel de adevăr?

În budismul târziu, mai cu seamă în școala Madyamika, se pune accentul pe opoziția radicală dintre adevărul adevărat sau *paramārtha*, apanajul eliberatului, și adevărul oarecare sau *samvriti*, adevăr „învăluit“, mai precis „adevăr al erorii“, privilegiu sau blestem al celui neizbăvit.

Adevărul adevărat, care-și asumă toate riscurile, inclusiv pe acela de a nega orice adevăr, și chiar ideea de adevăr, este prerogativa omului inactiv, a celui care se situează deliberat în afara cercului faptei și pentru care important e doar să cuprindă cu gândul (deodată sau metodic, e totuna) insubstanțialitatea; cuprindere neînsoțită de nici un sentiment de frustrare, ba dimpotrivă, căci deschiderea către nonrealitate implică o misterioasă îmbogățire. Istoria va fi pentru el un vis urât, la care se va resemna, de vreme ce nu doar el, ci nimeni nu e în stare să aibă coșmarurile pe care le dorește.

Pentru a pătrunde esența cursului istoriei, sau mai degrabă *lipsa* lui de esență, trebuie, de bună seamă, să ne plecăm în fața evidenței că toate adevărurile pe care le cară cu sine sunt adevăruri ale erorii; și sunt așa fiindcă atribuie o natură proprie celor ce n-o au și o substanță celor ce nu pot să aibă. Teoria dublului adevăr ne permite să deslușim locul pe care-l ocupă, pe scara irealităților, istoria – paradis al somnambulilor, obnubilare în marș. La drept vorbind, ea nici nu e cu

totul lipsită de esență, de vreme ce-i *esență a amăgirii*, cheie pentru tot ce ne întunecă vederea, pentru tot ce ne ajută să trăim în timp.

*

Sarvakarmaphalatyāga... Scris cu litere mari pe o foaie de hârtie, agățasem cu mulți ani în urmă acest cuvânt plin de vrajă pe un perete al odăii mele, ca să-l pot contempla cât e ziua de lungă. A stat acolo luni de-a rândul, dar l-am dat jos într-un târziu, dându-mi seama că eram tot mai stăpânit de vraja lui și tot mai puțin de conținut. Cu toate astea, înțelesul său – *renunțarea la roadele faptei* – are atâta însemnătate, încât acela ce s-ar pătrunde cu adevărat de el n-ar mai avea nimic de săvârșit; căci ar ajunge la singurul liman vrednic de atins, la adevărul adevărat, care le desființează pe toate celelalte, dându-le în vileag vacuitatea – el însuși fiind, de altfel, vid, doar că un vid conștient de sine. Închipuiți-vă o sporire a conștiinței, încă un pas pe calea spre trezire, și cel care-l va face nu va mai fi decât o umbră.

Odată ce te-ai apropiat de acest adevăr-limită, începi să fi un nimeni în istorie, care este totuna cu mulțimea de adevăruri ale erorii, adevăruri dinamice, al căror principiu e, bineînțeles, iluzia. Cei care s-au trezit, cei fără de iluzii, inevitabil șubreziți, nu mai pot fi focar de evenimente, pentru că le-au întrezărit deșertăciunea. Interferența celor două adevăruri este prielnică trezirii, dar

e nefastă pentru faptă. Ea vedește începutul unei fisuri, atât la individ, cât și la o civilizație sau la o rasă chiar.

Înainte de trezirea, petrecem ceasuri de euforie, de iredonsabilitate, de beție. După abuzul de iluzie însă, vine sațietatea. Cel care s-a trezit e detașat de toate, este prin excelență un fost fanatic, ce nu mai poate îndura povara amăgirilor, fie ele ispititoare sau grotești. S-a îndepărtat de ele într-atât că nu mai înțelege ce rătăcire l-a făcut să se aprindă. Lor le datorează strălucirea și afirmarea lui de odinioară. Acum însă, trecutul, ca și viitorul, abia dacă și-l poate închipui. Și-a risipit substanța, aidoma acelor popoare care, pradă demonului nestatorniciei, evoluează prea repede și care, tot lichidându-și idolii, sfârșesc prin a nu mai avea nici unul de rezervă. Charron nota că în zece ani la Florența fusese mai multă fierbere și tumult decât în cantonul Grisons în cinci sute de ani, trăgând de aici concluzia că o comunitate nu poate dăinui decât acolo unde izbutește *adormirea* spiritului.

Societățile arhaice au dăinuit atâta fiindcă nu cunoșteau nevoia de a se înnoi și a se prosterna înaintea altor și altor simulacre. Acolo unde idolii se schimbă cu fiecare generație, nu e de așteptat longevitate în istorie. Grecia antică și Europa modernă sunt tipuri de civilizație atinse de o moarte precoce, rod al dorinței nestăvilită de metamorfoză și-al unui consum excesiv de zei și de succedanee ale lor. China și Egiptul de odinioară s-au lăfăit timp de milenii într-o magnifică scleroză.

La fel, societățile africane înaintea contactului cu Occidentul. Sunt însă și ele amenințate, fiindcă au adoptat alt ritm. Pierzând monopolul stagnării, se agită din ce în ce mai mult și se vor prăbuși inevitabil, ca și modelele lor, ca și civilizațiile astea înfrigurate, neînstare să dăinuie mai mult de zece veacuri. În viitor, popoarele ce vor accede la supremație se vor bucura și mai puțin de ea: istoriei tihnite i s-a substituit inexorabil istoria găfăită. Cum să nu-i regreți pe faraoni și pe *colegii* lor chinezi!

Instituțiile, societățile, civilizațiile diferă ca durată și semnificație; dar totodată sunt supuse unei legi potrivit căreia imboldul de nestăpânit, factor al ascensiunii lor, slăbește și se domolește după un timp, declinul având loc atunci când delirul, acest izvor de energie, dă semne că se stinge. Față de epocile de mărire, epoci de demență în fapt, cele de cădere par pline de bun-simț, și sunt într-adevăr, ba chiar prea pline – și de aceea aproape la fel de funeste ca și celelalte.

Un popor împlinit, care și-a consumat talentele, valorificându-și până la capăt resursele geniului propriu, își ispășește reușita nemaicreând nimic după aceea. Și-a făcut datoria, aspiră acum să vegeteze, dar, din nefericire pentru el, nu stă-n puterea lui s-o facă. Atunci când romanii – sau ce mai rămăsese din ei – au vrut să se odihnească, barbarii s-au urnit în masă. Într-un tratat asupra năvălirilor se spune că germanii care slujeau în armata și administrația imperiului își luau, până la mijlocul veacului al V-lea, nume latinești. Din acel

moment, numele germanic a devenit obligatoriu. Stăpânii, istoviți, dând înapoi pe toate fronturile, nu mai erau nici temuți, nici respectați. La ce bun să te mai fi numit ca ei? „Pretutindeni domnea o toropeală generală“, observa Salvian, criticul cel mai aspru al decadenței antice în ultimul ei stadiu.

*

Într-o seară, în metrou, priveam atent în jurul meu: eram cu toții veniți de aiurea... Între noi, totuși, două sau trei chipuri *de aici*, siluete stinghere, ce păreau să-și ceară iertare că se află acolo. Același spectacol și la Londra.

Astăzi, migrațiile nu mai au loc prin deplasări compacte, ci prin infiltrări succesive: te strecuri pe nesimțite printre „indigenii“ prea vlăguiți și prea distinși spre a se mai coborî la gândul unui „teritoriu“. După o mie de ani de vigilență, se deschid porțile... Când te gândești la nesfârșitele rivalități dintre francezi și englezi, apoi dintre francezi și germani, ai spune că, șubrezindu-se unii pe alții, n-aveau cu toții decât un singur scop: să grăbească ceasul ruinei lor comune, pentru ca alte specimene ale umanității să vină să le ia locul. Ca și cea de demult, noua *Völkerwanderung* va da naștere unui vământ etnic ale cărui etape sunt anevoie de prevăzut cu claritate. În fața unor mutre atât de disparate, ideea unei comunități cât de cât omogene e de neconceput. Chiar faptul că o mulțime așa de pestriță este cu putință

sugerează că în spațiul ocupat de ea autohtonii nu mai aveau dorința de a salva nici măcar umbra unei identități. La Roma, în secolul al III-lea al erei noastre, dintr-un milion de locuitori, abia șaiszeci de mii erau, se pare, de viță latină. Îndată ce un popor a dus la bun sfârșit ideea istorică pe care avea menirea s-o întruchipeze, nu mai are nici un motiv să-și apere diferența, să-și cultive originalitatea, să-și salveze trăsăturile din marea învălmășeală a chipurilor.

După ce au stăpânit ambele emisfere, occidentalii sunt pe cale să devină batjocura lor: subtile umbre, relicve în sensul propriu al cuvântului, sortiți unei condiții de paria, de sclavi vlăguiți și puhavi – soartă de care vor scăpa poate rușii, acești *ultimi albi*. Căci ei mai au încă orgoliu, acest motor, ba nu, această *cauză* a istoriei. Când nu mai are acest orgoliu și încetează a se mai socoti rațiunea sau scuza universului, o națiune se exclude singură din devenire. Ea a *înțeleș* – spre fericirea sau nefericirea ei, potrivit opticii fiecăruia: dacă pe ambițios îl duce la exasperare, pe visătorul nițeluș depravat, în schimb, îl fascinează. Doar națiunile ajunse primejdios de departe merită să ne aplecăm asupra lor, mai cu seamă când relațiile noastre cu Timpul sunt tulburi și când îi dăm târcoale lui Clio din nevoia de a ne pedepsi, de a ne flagela. De altfel, nevoia asta ne și împinge la acțiune, la cele mari, ca și la cele neînsemnate. Lucrăm, fiecare din noi, *împotriva* intereselor proprii: câtă vreme acționăm, nu ne dăm seama

de asta, dar orice epocă am examina vom constata că oamenii se zbuciumă și se jertfesc aproape întotdeauna pentru un dușman virtual sau declarat: oamenii Revoluției pentru Bonaparte, Bonaparte pentru Bourboni, Bourbonii pentru familia Orléans... Istoria nu stârnește oare decât sarcasm? Să n-aibă ea oare nici un țel? Ba da, și nu doar unul, ci chiar mai multe, doar că le atinge *de-a-ndoaselea*. Fenomenul e în chip universal verificabil. Înfăptuim opusul a tot ce-am urmărit, sabotăm frumoasa minciună pe care ne-am pus-o în gând; de aici interesul pentru biografii, cel mai puțin plicticos dintre genurile îndoielnice. *Voința* n-a fost de ajutor niciodată și nimănui: din tot ce facem, cel mai discutabil e lucrul la care am ținut mai mult, cel pentru care ne-am impus cele mai multe privațiuni. Și asta e adevărat și pentru un scriitor, și pentru un cuceritor, pentru primul venit, de fapt. Sfârșitul oricărui om îndeamnă la reflecție tot atât cât sfârșitul unui imperiu, sau al omului însuși, atât de mândru că a atins poziția verticală și-atât de-ngrijorat că o va pierde, că se va întoarce la înfățișarea-i primitivă, pe scurt, că-și va încheia evoluția așa cum a început-o: încovoiat și acoperit cu păr. Asupra fiecărei ființe plutește amenințarea că va regresa spre punctul de plecare (ca pentru a ilustra cât e de inutil drumul parcurs, și orice drum), iar cel ce reușește să i se sustragă lasă impresia că ocolește o datorie, că refuză regula jocului, inventându-și un fel de a cădea mult prea paradoxal.

Cuprins

Cele două adevăruri	5
Amatorul de Memorii	21
După istorie	39
Urgența catastrofei	55
Schițe de rătăcire	71